

אין נביא רשאי לחדש דבר מעתה*

רמב"ם הל' יסודי התורה פ"ט ה"א, "הא למדת שכל דברי תורה מצווין אנו לעשותן עד עולם, שנאמר חוקת עולם לדורותיכם ונאמר לא בשמים היא, הא למדת שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה, לפיכך אם יעמוד איש בין מישראל בין מהאומות ויעשה אות ומופת ויאמר שד' שלחו להוסיף מצוה או לגרוע מצוה או לפרש במצוה מן המצות פירוש שלא שמענו ממשה כו' ה"ז נביא שקר" כו'.

וכתב בכ"מ ונאמר לא בשמים היא בפי' הזהב (ב"מ דנ"ט) גבי פלוגתא דר"א וחכמים אמרינן שעמד רבי יהושע על רגליו ואמר, לבת קול שיצתה ואמרה הלכה כר"א, לא בשמים היא ואמרינן מאי לא בשמים היא א"ר ירמיה אין משגיחין בב"ק, וכש"כ דאין משגיחין בנביא המתנבא, עכ"ל.

ולענ"ד אין זה ק"ו אלים כ"כ, דמעלת הנבואה גדולה ממעלת ב"ק, שהרי אמרינן בפ"ק דסנהדרין (נ"א ע"א) משמתו נביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי נסתלקה רוח הקודש מישראל ועדיין היו משתמשים בבת קול, א"כ אע"ג דלפרט אחד, דהיינו לענין הנאמנות שבנביא, י"ל כיון דאתרע חזקתיה במה שמתנבא נגד כלל התורה אין אנו מאמינים לו שבאה בנבואה מה שאומר, וזה לא שייך בב"ק, דמיירי לענין השומעים את הב"ק עצמו, מ"מ בנביא מוחזק י"ל דאין זה נכנס בגדר ספק, כיון שאנו חייבים להאמין לו, ואין כאן ק"ו מב"ק, שאין דנין חמור מקל להקל. אמנם מקורם של דברי רמב"ם אלו הוא מסוגיא דתמורה דט"ז, גבי ההלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה, שא"ל ליהושע שאל א"ל לא בשמים היא, הרי מפורש שגם בנבואה ממש, ולא בב"ק, אין לסמוך אפילו על דבר שמפרש דברי תורה בפירוש שלא נודע לנו בקבלה ממשה, וע"ז סובבים דברי רבינו במה שכתב "לפרש במצוה מן המצות פירוש שלא שמענו ממשה" ומעתה ק"ו הוא אם סותר לשום דבר מן התורה שלא נשמע לו מהאי טעמא, וא"צ לדין ק"ו מב"ק, כי הדבר מפורש בנבואה עצמה. ויש גם נפ"מ בדבר, שהרי לדברי הכ"מ, דמה שאין אנו סומכין על הנביא, כשסותר או כשמפרש בנבואה איזה דבר בתורה, הוא מק"ו דב"ק, והק"ו אינו נשקל כ"א לענין הנאמנות, דבב"ק אין מקום שלא להאמין, אלא אע"פ שאנו מאמינים ושומעים שיצתה ב"ק אין אנו חוששים לזה מכח כלל התורה לא בשמים היא, ק"ו בנביא שיש להסתפק שמא הוא משקר בנבואתו, אמנם כ"ז שייך רק לענין המקבלים ושומעים מן הנביא, אבל הנביא עצמו י"ל כיון שאצלו אין שום ספק בנבואתו עליו לשמור בנבואתו אפילו אם הוא נגד התורה. אבל לפי מה שכתבנו שבנבואה עצמה מפורש כללא דלא בשמים היא א"כ אין הנבואה מועלת נגד התורה כמו שאין הב"ק מועיל, וכמו שאין הב"ק מועיל, לא מטעם חסרון האמונה במציאותו כ"א מטעם חסרון כחו לפעול נגד התורה, ה"נ אין הנבואה מועלת מצד עצמה נגד התורה, ולא רק מחסרון נאמנות, א"כ גם הנביא עצמו אסור לעשות כנבואתו נגד התורה, אע"פ שאין בנבואה עצמה ספק, אבל אינה יכולה לפעול נגד התורה, או חוץ לחוג שנתנה לה תורה. וי"ל דמש"ה איתא בסוגיא דתמורה שתי תשובות על מניעת בירור ההלכה ע"פ נבואה: מ"לא בשמים היא", ו"מאלה המצות", דצריך מיעוט בין מצד עצמות הנבואה בין מצד נאמנותה: מלא בשמים היא ידענו שאין כח כלל בנבואה להיות נמשכים

* יו"ל לראשונה מכת"י, כותרת המאמר ומראי המקומות נכתבו על ידינו. המערכת.

אחריה נגד התורה או בתור פירוש לתורה, אפילו אם נניח שהנבואה באה לנביא, כמו שאין אנו מסתפקים כלל במציאות הב"ק ואעפ"כ אמר ר' יהושע לא בשמים היא, ומאלה המצות בא להגביל שאין אנו צריכים להאמין לנביא כ"א כשינבא דברים שאינם פועלים לחדש במצוות. אבל כשיצא מגדרו אין אנו חייבים להאמין לו כלל. וי"ל משו"ה יהושע ופנחס לפי גירסא שלפנינו בגמ' דתמורה השיבו לא בשמים היא, ושמואל ואלעזר השיבו אלה המצות, שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה, דיי"ל שעל נאמנותם של יהושע ופנחס אין להסתפק בשום אופן, יהושע מפני שסמך משה ידיו עליו, והשי"ת העיד עליו "איש אשר רוח בו", ופנחס ג"כ י"ל מפני שנתן הקב"ה לו ע"י משרע"ה את בריתו שלום, י"ל שבנבואתם אין מקום ספק כלל, עד שנאמר שכל עיקר נאמנות הנביא הוא מפני שצותה תורה להאמין לו, כמו שצותה להאמין העדים, ואין המצוה הזאת שייכת כ"א כשמתמלאים תנאיה, כמש"כ רבינו לעיל בספ"ז, כ"א נאמנותם היא מצד עצמה מאומתת היא, ע"כ הוצרכו להביא מקרא דלא בשמים היא, כלומר שאין כח הנבואה יפה כלל בעניני תורה, אפילו כשמתברר הדבר שהיא אמת, כענין הב"ק, אמנם שמואל ואלעזר, שהיו נביאים כערך שאר נביאים, שחובת נאמנותם היא מצד מצות התורה לשמוע מנביא, הם אמרו מאלה המצות, שבמקום שיוצאים מגבול הניתן ע"פ התורה לנבואה אין להאמין להם כלל. והנה יש צורך בב' המקראות, דאי מקרא דאלה המצות ה"א דרק מצד חסרון באמונה אין להמשך אחר הנבואה נגד התורה או בפירושי התורה, נמצא שהנביא עצמו עליו לעשות כנבואתו, אבל מלא בשמים היא שמענו שאין כח בנבואה כלל בעניני התורה. וכש"כ נגדה, א"כ גם הנביא עצמו אסור לו לעשות כנבואתו, ואי מלא בשמים היא לא היינו שומעים שעלינו להטיל עיי"ז דופי בכלל נבואתו של אותו הנביא, קמ"ל מאלה המצות, שאנו פוסלין את נבואתו בכלל ומחזיקין אותו לנביא שקר, ועכ"פ אם יחד עם נבואה זו יאמר דבר שאינו נגד ולא בעניני תורה ג"כ לא נאמין לו, כיון שהתורה פסלה נאמנותו¹.

¹ **הערות המערכת:** אולי יש לתרץ את דברי הכס"מ שכוונתו, ע"פ דברי הגמ' בסנהדרין (י"א ע"א) שממנה רואים שיותר קל לשמוע בת קול מאשר להיות נביא, והיינו שמספיקה לזה דרגה רוחנית יותר נמוכה. ואפשר שמטעם זה שהנביא צריך להיות במדרגה גבוהה יותר להבין דברי הנבואה, יובן מה שלא תמיד הבינו הנביאים דברי נבואתם "הלוא ידעת מה המה אלה ואמר לא אדוני" (זכריה ד' ה') (וזה אחד ההבדלים בין נבואת משרע"ה לשאר הנביאים, שנתנבא "במראה ולא בחידות") וכשהנבואה היא בחידות אפשר שלא יבין הנביא את דברי הנבואה ויבוא לכלל טעות.

והנה בכל דבר אחר הואיל והתורה ציוותה לשמוע לנביא, מעמידים אותו על חזקתו שמבין מה שנתנבא וחייבים לשמוע לו, ואף נהרג מי שאינו שומע מדין "סוקלין על החזקות", אך בנבואה נגד דברי התורה בזה יש לומר כי נבואת נביא זה ספק ונבואת משרע"ה ודאי, ואין ספק מוציא מידי ודאי, אמנם אם לא היה מקור לכך שלא לשמוע לנביא הייתי אומר כי אף בזה צריך לשמוע לנביא. ולזה אומר הכס"מ שמקורו בק"ו, ומה ב"ק שמדרגתה נמוכה וא"כ החשש לטעות בה קטן יותר אין שומעין לה נגד דברי תורה נבואה שאפשר לטעות בה לא כל שכן. ולפי"ז גם הנביא עצמו אסור לו להסתמך על נבואתו כי אין זה מחשש שקר אלא מחשש טעות, ודלא כנפק"מ שהביא מרן הרב בהמשך.

אמנם אפשר לפרוך ק"ו זה דמה לנביא שהתורה ציוותה לשמוע לו משא"כ ב"ק שאין חובה לשמוע לה, ולכן אינה נכנסת בגדרי דחיות של תורה.

ועוד אפשר להקשות על זה מדין הוראת שעה שבוה יש לשמוע לנביא אף נגד דברי תורה. ובשלמא אם נאמר כי גם בהוראת שעה צריך שיהיה מגדר מילתא שפיר, אך לא נאמר כך צ"ע. ואפשר"ל שזה מה שהקדים הרמב"ם "חוקת עולם לדורותיכם" שכוונתו שבנבואה רגילה אין אנו מחזיקים את הנביא לטועה, ורק כשמתנבא נגד דברי משרע"ה הוא דבריו ספק במקום ודאי, ומתי הוא סותר דברי משרע"ה, דוקא כשסותר את "חוקת עולם לדורותיכם", אך בהוראת שעה אינו סותר זה, והוא כשאר נבואה שנאמן.